

J. Veyne

Paraphrase

891.99

U-27

1922

790

ԲԱՆՎ.-ԳՅՈՒՂ. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱԿՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ

№ 5

Վ Ա Ր Զ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

№ 5

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԹԱՆ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՊԵՑԱԿԱՆ ՀՐԱՑԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ.—ՅԵՐԵՎԱՆ
1928.

891.99

Ս-27

12 MAR 2011

391.99

U-27

պ

ԲԱՆՎ.-ԳՅՈՒՂ. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ

№ 5

Վ Ա Ր Զ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

№ 5

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՅԱՆ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

8668-53

«ԿՈՄՈՒՆԻ ՋԱՂԱՑՈՒՄ»

1.

Այն չերեկո, չերբ լամպի ազոտ լուսի տակ իրենց խրճիթի սեացած պատերը հազիվ ելին չերևում, Պետրոսն իր շորերն եր կապկպում. նրա սիրտը թռվում եր մի տեսակ տխրություն. նա կապեց իր շորերը, փաթաթեց գեղեցիկ դորժված հնամաշ ջեջիմի մեջ, վրայից մի թռկով ամուր կապեց ու մի կողմ դրեց. հետո՝ այն իրերը, վոր նա իր հետ չպիտի վերցնե, կարգավորեց, չաշնի թվանգը խնամքով սրբեց ու կախեց պատից, վորսորդական գեղեցիկ փառդան փաթաթեց, մեք մնդուկը դրեց:

Դրսում ուշ աշնան ցրտաշունչ քամին սուրում եր, սուլում, մերկացնում եր գլուղամիջի ալգինների ծառերն ու, կարծես, չարախնդորեն ծիծաղում եր ծառերի մերկություն վրա, իսկ ծառերը որորվելով հեծկաում ելին դրսում. ահա թափով խփվում ե խրճիթի պատուհաններին, ու պատուհաններին փակցրած, արդեն դեղնած ու չորացած թղթի թերթիկները ճաճաում

ալս հանգիստ մնա. մեղք եմ բալա, ջան. վոտ-
քիս մեկն աշխարհումն ա, մեկը գերեզմանում.
ենպես արա, վոր յերկմիտ չմեռնեմ, դու գաս,
քու ձեռներով աչքերս փակես ու նոր տանես,
հողին հանձնես, վոր ջանս ղինջանա:

Պետրոսը լուռ լսում եր. նրա սիրտը կտրրա-
վում եր. կարծես մոր ամեն մի խոսքը նրա
սրտի յարերին եր կաշոււմ. բայց նա զսպում եր
իրեն, աշխատում եր սիրտ տալ նրան, խոստա-
նալով շուտ-շուտ նամակ գոել ու յերբեմն-յեր-
բեմն արձակուրդներից ոգտվելով տուն գալ:

Յերբ Պետրոսը տասներեք-տասնչորս տա-
րեկան պատանի չեր, նրա ամենասիրած զվար-
ճութունը վորսի գնալն եր. տանը մի չաշնի
հրացան ունեւին. Պետրոսի աղաչանքով հայրը՝
մինուճար վորդու խաթրը չկտարելու համար՝
նորոգել տվեց, մայրը կարեց նրա համար վորսոր-
դական մի փարգա, ու նա իր ազատ ժամերին,
դպրոցից վերադառնալուց հետո, կաքավավորսի
յեր գնում: Պետրոսին հաճույք եր պատճառում,
յերբ վորսորդական փարդալի յետևը մտած,
հրացանով նշան բռնած՝ դիտում եր կաքափնե-
րին, իսկ վերջիններս հմայված փարդալի գու-
նագեղութունից՝ ավելի ևս մոտենում ելին
նրան. ավելի մեծ եր լինում հաճույքը, յերբ
հրացանի չաշնիներից վորևե մեկն անվրեպ

կերպով կաշում եր նշանակետին, ու կաքավը
թարտում եր կանաչների մեջ:

Շարքային կոմյերիտական եր նա, յերբ յեր-
կու տարի առաջ՝ վերջացրեց գյուղական դըպ-
րոցը, բայց, շնորհիվ նրա ցույց տված տաք վե-
րաբերմունքին դեպի գյուղի կոմյերիտական
կազմակերպութունը, Պետրոսը կամաց-կամաց
առաջ գնաց վորպես ավելի գործունյա և աչքի
ընկնող կոմյերիտական: Գյուղական դպրոցն ա-
վարտելուց հետո, նա իրեն նվիրեց ընթերցա-
նության. կարդում եր կենտրոնից յեկած գրքե-
րն ու լրագրերը, աշխատում եր վորքան կա-
րելի չե լավ հասկանալ, չիմացածների մասին
հարցնում եր իմացողներից և միևնույն ժամա-
նակ մասնակցում գյուղում կատարվող աշխա-
տանքներին: Կարճ ժամանակում նա այնքան ա-
ռաջ գնաց, վոր վերջին տարին նա ընտրվեց
գյուղի կոմյերիտմիության բջիջի քարտուղար.
Իսկ այս տարի արդեն, կենտրոնի կարգադրու-
թյամբ, իր ընկերով՝ Սիրաքի հետ միասին, պիտի
քաղաք գնա, կուսակցական դպրոցում սովորե-
լու համար: Կենտրոնի այս կարգադրութունը
շատ ուրախացրեց Պետրոսին, սակայն յերբ գնա-
լու օրերը մոտեցան, նրան հուզում եր մի ու-
րիշ խնդիր. մի բան կարծես թե ուզում եր խեղ-
դել նրա այդ ուրախութունը հիմա, յերբ արդեն

կապոտել եր իրերն ու իրենց քուրսու տակ
նստած լսում եր ծնողների սրտառուչ խրատները:

Ասատուր ապերը ննջում եր իր նստած
տեղը ու մեկ-մեկ, ո՞վ իմանա ինչու, վեր եր
թռչում քնի մեջ. մայրը շարունակում եր ձեռ-
քերը ծալած նստել, իսկ փոքրիկ լամպի զրժ-
պունքը բոցը յերերվում եր քամուներս թափան-
ցող հոսանքի առաջ ու ծխում եր, սեպնելով
խրճիթի առանց աչն ել սեպած պատերը:

Քիչ հետո Շուշանը հառաչելով վեր բար-
ձրացավ տեղից՝ քնելու պատրաստութուն տես-
նելու. նրա վոտները յերկար նստելուց թմբել
եյին. նա փռեց տեղաշորերը ու մոտենալով
մարդուն՝ բրդեց.

— Վեր կաց, այ մարդ, վեր կաց, տեղդ
մտի՛ չմըսես:

Ասատուր ապերը վեր կացավ հորանջելով
ու ճակատը շփելով մոտեցավ անկողնին:

Ունևոր գյուղացի չեր առաջ Ասատուր ա-
պերը, բայց վերջին տարիների կռիվների ըն-
թացքում նա կորցրել եր իր ամբողջ ունեց-
վածքը. չեղած-չեղածը կորցնելուց հետո նա իր
հույսը դրել եր ավերված ջաղացի վրա և ամեն
տարի ձմեռը մտածում եր, վոր գարունը բաց-
վելուն պես մի կերպ նորոգի ջաղացն ու գրա-
նով գլուխ պահի. բայց մի քանի ձմեռներ ու

գարուններ անցան, սակայն Ասատուր ապոր ջա-
ղացը չշինվեց, մինչև հեղափոխութունը վրա
հասավ, գյուղի խորհուրդը նորոգել տվեց այդ
ջաղացը, Ասատուր ապորն ել դրեց ջաղացի
վրա, տարեկան վորոշ վարձ նշանակեց, վոր Ա-
սատուր ապերը ստանա և դրանով իր ընտանի-
քը կառավարի: Այդ որվանից Ասատուր ապոր
ջաղացը կոչվեց «կոմունալ ջաղաց», բայց գյու-
ղացիք գյուղությամբ արտասանելու համար կո-
չում ելին նրան «կոմունի ջաղաց»:

Պետրոսն ել պառկեց քնելու, լամպի աղոտ
լույսը մարեց խրճիթում. լուսնի կաթնագույն
ճառագայթներն ընկել եյին Պետրոսի անկողնի
վրա, իսկ դրսում ցրտաշունչ բամին վոռնում
եր ու թափով խփվում խրճիթի դռներին ու
պատուհաններին:

Պետրոսը պառկած տեղը շուռ ու մուռ եր
գալիս, նրա քունը չեր տանում. հազար ու մի
մտքեր եյին ամբոխվել նրա գլխում ու տանջում
եյին նրան. նա հիշում եր անցած օրերը, վառ-
վրուռն, պատանեկան յերազներով լի օրերը, վո-
րոնք աչքան խորը տպավորութուն եյին թողել
նրա կյանքի ու հոգու վրա. հիշում եր գյուղից
հեռու, աչն գեղեցիկ ձորը, ուր քարքարոտ ժայ-
ռերի փեշերին փարթամորեն տարածված եր
ծառերի, ծաղիկների ու կանաչի խորունկ մի

աշխարհ, ուր թռչուններն ելին ապրում ու գեղ-
գեղում, ուր միջատներն ելին ճտճտում ամեն
մի տերևի ու ծաղկի արանքում, ուր սողուն-
ներն ելին տաքանում ձորափի արևակող ու չոր
ժայռերի վրա: Ահա ինքը պատանեկական յեռան-
դով լի քայլում ե այդ ձորով, նրա ուսին ե չաշնի
հրացանն ու ձեռքին վորսորդական փարդան.
զգում ե կանաչի թարմությունն ու բույրը,
լսում ե կաքափների կղկղոցն ու զգուշությամբ
առաջ քայլում: Ահա նրանք կտրտում են կանա-
չը դիմացի աղբյուրի շուրջը. Պետրոսը հրացա-
նով նշան բռնած դիտում ե վորսորդական փար-
դայի յետևից, տեսնում ե, թե ինչպես կա-
քափները հմայվում են փարդայի գունագեղու-
թյունից և առաջ են գալիս. ահա նրանք ավելի
յեն մոտենում, ել ավելի, ու ինքը քաշում ե հան-
կարծ հրացանի վոտը, ու նրանցից մեկը թպրը-
տում ե կանաչուտի մեջ:

Պետրոսը սթափվում ե հանկարծ, նորից
շուռ ե գալիս տեղի մեջ, իսկ լուսնի շողերը
քաշվում են նրա տեղաշրջերի վրայից, ու լուսի-
նը դանդաղորեն մտնում ե ամպերի տակ:

Վաղ առավոտյան Պետրոսը պիտի Սիրաքի
հետ ճամպա ընկնի դեպի քաղաք. նրանց ճամպու-
կդներն գլուղի կոմյերիտականները, չերեի Սիրա-
նըն ել նրանց մեջ կլինի: Գեղեցիկ աղջիկ ե

Սիրանը. նա գլուղի աղջիկների մեջ ամենագե-
ղեցիկն ե. Պետրոսը վաղուց ե այդ վորոշել և
դրա համար ել շատ ե սիրում Սիրանին: Ելի
մի աշնանային որ եր, չերբ նա առաջին անգամ
զգաց այդ:

Պետրոսն այդ թագուն եր պահում, վոչ-
վոք չգիտեր այդ մասին. նա իրեն բավարարված
ու չերջանիկ եր զգում, չերբ մեկ-մեկ հանդի-
պում եր նրան ու խոսում նրա հետ. բայց այժմ
նա այդ հաճույքից ել պիտի զրկվի, ու հենց այդ
հանգամանքն եր, վոր խորը տխրության մեջ եր
գցել նրան, ու նա աղոտ կերպով նույնիսկ մտա-
ծում եր դեմ լինել կենտրոնից չեկած հրահան-
գին, թողնել կոմյերիտմիությունն ու կուսակցա-
կան դպրոց գնալու միտքը և մնալ գլուղում:
Բայց սովորելն ու իրենց գլուղին ու հասարակու-
թյան համար պիտանի մարդ լինելու ձգտումը
նույնքան մեծ հաճույք եր պատճառում Պետրո-
սին: Ուստի նա վճռեց գնալ կուսակցական
դպրոց:

Յերկար մտածմունքները հոգնեցրին նրա
միտքը, ու քուն իջավ աչքերին: Քամին դադա-
րել եր, իսկ լուսինը կրկին դուրս եր չեկել ամ-
պերի տակից ու լուսով վողողել նրանց խրճի-
թի խավարը:

Վաղ առաժնային ե, արեւ դեռ չի ծագել. մի սալ պատրաստ սպասում ե Աբրոյի կալում. նրա շուրջը հավաքված են միքանի ջահել-ջուհուլ. Սիրաքը վաղուց եղտեղ եր արդեն. Սիրաքի հետ յեկել են նաև նրա ծնողներն ու բուրբերը. մայրը անվերջ խրատներ եր կարդում, վարդուն, վոր իրեն լավ պահի, չմըսի, չհիվանդանա, նամակ շուտ-շուտ գրի:

Բավական թվով կոմերիտականներ ելին հավաքվել այդտեղ, յերբ Պետրոսն ել յեկավ իր ծնողների հետ միասին: Պետրոսն ու Սիրաքը իրենց իրերը տեղավորեցին սալի մեջ ու սկսեցին մնաւ բարե ասել ընկերներին, ծնողներին ու բարեկամներին. Սիրանն այդտեղ չեւ. յերկու մայրերն արցունքներն աչքերին համբուրեցին իրենց զավակների թշերը. Պետրոսի հայրն ել իր գողգոթուն շրթունքը հպեց Պետրոսի ճակատին ու բարի ճանապարհ մաղթեց:

Սալը ճոնչալով առաջ շարժվեց, նրան հետեցին Պետրոսն ու Սիրաքը. իսկ նրանց յետեից ել կոմերիտականների մի խումբ, վոր Պետրոսին ու Սիրաքին տանում եր գյուղից դուրս ճամպու գցելու:

Աբրոյի կալում Պետրոսի ու Սիրաքի ծնող-

ները դեռ յերկար ժամանակ աչքով ճամպու ելին դնում նրանց, սալի յետեից բարձրացող փոշին մերթ ընդ մերթ անտեսանելի յեր դարձնում սալը. նրանք կամաց-կամաց անհետացան, ալևս փոշին չեւ յերևում, ուստի ծնողներն ել ցրվեցին իրենց տները:

Գյուղից դուրս, մի ցածրիկ բլրի վրա, Պետրոսն ու Սիրաքը մի անգամ ել սեղմեցին ընկերների ձեռներն ու բաժանվեցին նրանցից: Արեն արդեն ծագելու վրա յեր, ամպերը կարմրել ելին արդեն, յերբ բավականին հեռացել ելին գյուղից, ու գյուղն ալևս չեւ յերևում:

Պետրոսն ու Սիրաքը դեռ շարունակում ելին վտարով հետեւ ճոնչացող սալին. նրանք խոսում ելին իրար հետ զանազան բաների մասին: Խոսում ելին իրենց գյուղի անցուղարձից, գյուղի ցավերից ու կոմերիտմիութունից:

Ճանապարհը ձգվում եր գեղեցիկ մի հովիտի միջով, նրա յերկու կողմերից ընկած եր փշատի ծառերի մի յերկար շարան. ծառերի ճյուղերն իրար վրա գալով՝ իրենց շվաքի տակ ելին առել այդ ճանապարհը, վոր հաճելի յեր իր անդորրությամբ: Սալն ել կարծես հանգստացել եր այդ փշատների հովանու տակ ու գրեթե չեւ ճոնչում:

Պետրոսն ու Սիրաքը լուել ելին արդեն,

խուլ մրմունջով լսվում եր միայն մոտակա աղբյուրի փոքրիկ կոհակների ձայնը, վորոնք խառնվում եյին իրար, կազմելով մի վտիտ առվակ, վոր հոսում, գնում եր դեպի մոտակա բոստանները:

Փշատիների ստվերը կամաց-կամաց չքանում եր, ու սայլը դուրս եր գալիս մի չոր տարածություն, ուր ճանապարհի յերկու կողմերում փռված եյին հնձած արտեր:

Արևն արդեն բավական բարձրացել եր, ու իր աշնանային գունաթափ ու անզոր ճառագայթները կարծես ճիգ եյին թափում կենդանություն պարգևելու մեռած անաղմուկ դաշտերին:

Սիրաքը բարձրացել ու տեղավորվել եր սայլի վրա ու հանդարտ զրույց եր անում սալապան Գևորի հետ. իսկ Պետրոսը գլուխը կախ, մտազբաղ շարունակում եր գնալ սայլի յետևից, Հեռվում աղոտ կերպով նշմարվում եյին միջանի գյուղեր, վորոնց հողաշեն խրճիթների յերգիկներին բարձրանում եյին ծխի կապույտ քուլաները:

Քիչ հետո Պետրոսն ել բարձրացավ սայլի վրա ու տեղավորվեց Սիրաքի դիմացը: Սալապան Գևորը հանդարտ պատմում եր իր գլխով անցած փորձանքներից ու իր կյանքում անցկացրած տանջանքի ու զրկանքի ուրերից:

Յերբ սալապան Գևորը վերջացրեց իր պատմությունը, Սիրաքը գլուխը թափ տվեց ու ասաց.

— Այդպես ես ապրել, բայց քո վորդիները այդպես չեն ապրի, Գևոր. մեր գյուղում սրանից միջանի տարի առաջ մի հավ անգամ չեյիր գտնի, հիմա դու գիտես, թե քանի հարյուր անասուններ կան... դեռ չեմ ասում՝ վոր մարդիկ սոված կոտորվում եյին, իսկ այսօր մարդու պես ապրում են: Հայրս, Գևոր, — շարունակեց նա վոգելորվելով, — գյուղում ամենախելոճ ու ամենաաղքատ մարդն եր. հազիվ եր կարողանում մորըս, ինձ ու քույրերիս ցամաք հացով կշտացնել, ել ուր մնաց մեզ գրել-կարդալ սովորեցնելը. բայց հիմա, վոր հորս ձեռը մի կտոր հող ընկավ, հիմա լավ ենք, ապրում ենք ու չենք տրտնջում. մեզնից հետո այս աշխարհում ապրողներն ավելի լավ կապրեն ու մի որ կտեսնեն, վոր ես մեր յերկրում զուրկ ու մուրկ ապրող չկա:

Սալապան Գևորը լսում եր ու ամեն խոսքից հետո՝ վորպես համաձայնության նշան, գլուխը տմբացնում:

Պետրոսը լուռ եր ու չեւ մասնակցում խոսակցության. արևը կամաց-կամաց թեքվում եր դեպի արևմուտք, իսկ հեռվից մշուշի մեջ, այգիներով շրջապատված յերևում եյին քաղաքի բարձր ու սև շենքերը:

Առաջին անգամն էր, Վոր Պետրոսն ու Սիրաքը քաղաք պիտի տեսնեյին. չերբ հեռվից նրանք նկատեցին քաղաքի չեկեղեցիների բարձրը գմբեթներն ու շենքերը, անհամբերության մի զգացում տիրեց նրանց:

3.

Առաջին ձյունը չեկավ դեկտեմբերին: Այդ որը գլուղը հագել էր ձյունի ճերմակ վերաբերուն. կտուրներն ու հանդերը նիրհում եյին կարծես այդ ճերմակ վերմակի տակ, իսկ ազնափները կռավում եյին ձյունածածկ ծառերի վրա:

Գլուղի փողոցներում վտանահարված ձյունը դեղնել ու կիսահալ դրությամբ չփշփում էր անցորդների վտանների տակ: Այդ փողոցներից մեկով, վոչխարի մորթուց կարած տաք քուրքը հագին, արեխները պնդացրած, բուրդը կիսով չափ թափած մոթալ փափախը գլխին, դեպի տուն էր քաջում Սիրանի հայր Մաղաքը:

Նա կարծես այդ առավոտ սովորականից ավելի չեռանդով էր քաջում և քաջերի հետ բարձրացնում կիսահալ ու ցեխախառն ձյունի ճլթճլթոցը:

Բախտիդ ակը շուռ ա գալիս, Մաղաք, գործերդ լավ են գնում, ջաղացիդ չարխը ելի

պատւա պիտի գա, ամբարներդ պիտի լցվեն ելի, տունդ ընկուզի միջի պես լիքը պիտի լինի, քսակդ պիտի վոսկով լցվի: Այ գիտի, Մաղաք, ժամանակով դու հենց եղպես ելիր, համա ֆալանգը տվավ, չեղած-չեղածդ շաղ տվավ, ջաղացիդ չախչախը կանգ առավ, տունդ ու ջերդ դատարկվեց. փնաս չունի, ենպես ել կլինի, ես պես ել...

Այսպես մտածելով, քաջում էր Մաղաքը և ուրախանում...

Մաղաքը տուն հասավ այն ըոպեյին, չերբ Սիրանն ավելը ձեռին դուրս էր գալի ողբայից:

— Ախշի, կանչիր մորդ եստեղ, — դիմեց նա Սիրանին ու ինքը ներս մտավ ողբան:

Սիրանն ավելը դրավ հաշտի անկյունն ու գնաց մոր մոտ: Մալը՝ Հերիքնազը թոնրատալնը լվացք էր անում. վեր կացավ լվացքի տաշտակի առաջից, սապնոտ ձեռները սրբեց շորի փեշոյ ու գնաց դեպի ողբան:

Մաղաքն ողբայի մեջ վեր ու վար էր անում. կնոջը տեսնելուն պես դուռը փակեց ու դարձավ նրան.

— Լսիր, Հերիքնազ, եսոր չերեկոյան զոչախներ պիտի գան. հացի-բանի պատրաստություն կտեսնես. ճերմակ խալերով վոչխարն ել մորթել կտաս. ենպես կանես, վոր ամոթով

չմնամ գեղականների առաջը. աղջկաս, Սիրանին պիտի նշանեմ ես գիշեր:

— Ո՞ւմ հետ ես նշանում երեխիս, ամարդ,— զարմացած ու հանկարծակիի լեկած՝ դիմեց նա մարդուն:

— Չոփուր Ալեքի, — ասաց ու շարունակեց վեր ու վար անել ողալի մեջ:

Հերիքնազի դեմքը թթվեց, գլխին կարծես սառը ջուր ածեցին.

— Այ մարդ, խի՞ր մարդ չե՞ս գտել, վոր Չոփուր Ալեքին աղջիկ ես տալիս. ջահել տղերքը կոտորվե՞լ են, վոր երեխիս եդ մեյմունին ես ուզում տալ, բա մեղքը չի՞, — հուզմունքով ասաց Հերիքնազը ու աչքերը լցրեց արցունքով. — բա լես նեղութունով երեխա մեծացնեմ, վոր վերջը շուն ու գիլի բաժին դառնա. մի անիր եդ բանը, Մաղաք, մի անիր, մեղք ա երեխեն. — աղերսում եր Հերիքնազը:

— Դե, կնիկ, հերիք ա, լաց ու կոծդ պահիր. — խտուրթյամբ դարձավ կնոջը Մաղաքը. — ինչ վոր լես քեզ ասում եմ, լսիր ու եդպես արա. լես իմ բանը լավ գիտեմ, լես կնկա խելքով գործ բռնող չեմ. Չոփուր Ալեքը, ճիշտ ա, միքիչ տարիքով ու միքիչ ել դեմքով գեշ մարդ ա, համա փոսկու մեջ լող ա տալիս. լես իմ երեխիս լավն եմ ուզում, թող

դնա ու խոսուովի պիս տարի: Դե իրան ել կհասկացնես, վոր իմանա: Գարնանը մեր ջաղացն ել պիտի բանեցնենք փեսա Ալեքի փողով:

Հերիքնազը ուզում եր նորից առարկել, բայց նա լավ եր ճանաչում մարդուն. գիտեր, վոր իր բոլոր աղաչանքները իզուր պիտի անցնեն. ու նա լռեց և կտրած սրտով արցունքները շորի փեշով սրբեց, ողալից դուրս լեկավ:

Մաղաքը դեռ շարունակում եր ողալի մեջ վեր ու վար անել. նրա մտքով հազար ու մի բան ելին անցնում: Իսկ դրսում ձյունը գալիս եր ու դիզվում հանդարտ...

եդ գիշեր Ղոչենց Մաղաքի տանը իրարով ելին անցել. ծանոթների ու մոտիկ հարևանների կանաչք ու լերեխաները ոգնում ելին Հերիքնազին. մեկը ջուր եր բերում, մյուսը մեծ ողան եր կարգի գցում, լերորդը խոհանոցում կերակրի ամաններն եր սրբում, լվանում կամ կերակրին հետևում. այդ բոլոր աշխատանքների ընթացքում խոսում ելին, կանչում, ծիծաղում, սենյակից սենյակ, խոհանոցից ցախատուն, շտապ գնում ելին, գալիս, կերակրի ամանները շրխաշրխկացնում, փայտ կոտրում, և եդ բոլորն իրար խառնվելով՝ Ղոչենց Մաղաքի տանը ստեղծվել եր լեռուն մի աշխատանք:

Սիրանը մեջտեղ չէր յերևում. նա թոնրա-
տանը, ոչախի կողքին նստած լաց եր լինում.
այն վայրկյանից, յերբ մորից իմացել եր հոր վո-
րոշումը, լալիս եր ու չէր ուզում ամուսնանալ
Զոփուր Ալեքի հետ: Հայրը խրատներ եր կար-
դացել նրա գլխին, աշխատել եր համոզել, բայց
չերբ տեսել եր, վոր բան դուրս չի գալիս, նա-
խատել եր նրան, ասել, վոր կսպանի, կստառկաց-
նի շան նման, յեթե մի անգամ ել կրկնի Սիրանն
իր չեմուշումը կամ լացը:

Հերիքնազի սրտով արյուն եր անցնում.
ինչ անի, ունի դիմի. ասել ե՝ ասածը պետք ե
անի. եղպես ե նրա մարդը—ինչ վոր ասաց,
այլևս վոչ մի առարկություն չի կարող լինել ու
յերբեք չի կարելի համոզել նրան:

Մեծ ողայում, փափուկ գոշակի վրա Մաղա-
բը միքանի ազգականների հետ նստած, չիբուխ
եյին ծխում ու սպասում եյին հյուրերին. մեկ-
մեկ Մաղաքը ներս ու դուրս եր անում ու քթի
տակ փնթփնթալով, կրկին ներս գալիս ողան
ու նստում եր տեղը:

Եղ որը ձյունը միքանի անգամ կտրվեց
Սիրանի լացի նման ու նորից սկսվեց ու հիմա
թափվում եր անդադար ու ծածկում գլուղը
ձյունի տաք վերմակի տակ:

Ամեն ինչ արդեն կարգի չեր, յերբ դռների

մոտ աղմուկ ու վռնածախներ լսվեցին. աչդ
նրանք եյին. Մաղաքն ու Հերիքնազը դուրս յե-
կան հյուրերի դեմ. հյուրերը ձյունի մեջ կորել
եյին:

— Ա՛յ, բարձվ, հազար բարին չեկա՞ք,— ներս
հրամցնելով պատասխանեց նրանց բարեին Մա-
ղաքը:

Հյուրերի մի ահագին բազմություն—մարդ,
կին, յերեսա—ներս եր մտնում հերթով. ես
ո՞վ ե—գլուղի բահանան, Զոփուր Ալեքն ու իր
քույրերը. ես ո՞վ ե—մեծ քրոջ մարդը. ես
ո՞վ ե փոքր քրոջ մարդն ու մարդու յեղբոր
կինը. ես՝ փոքր քրոջ կեսուրը, Զոփուր Ալեքի
ընկերները, նրանց կանայք ու յերեսանե-
րը, կանանց յեղբայրներն ու քույրերը, նրանց
հետ կապված մարդկանց մի ահագին բազմու-
թյուն: Բոլորն ել ներս են մտնում Մաղաքի
«մեծ ողան» ու շարվում փոված գոշակների
վրա: Ամենից վերջը նվագելով ներս ե մտնում
իրենց հետ բերած սաղանդարի խումբը ու
տեղ ե զբաղում դռների մոտ: Հերթով մեջ-
տեղ են գալիս՝ աղլուխները ձեռներին, Զոփուր
Ալեքի բուլբերն ու պարում. սկսվում ե ծափ,
աղմուկ, հարայ-հրոց, տուշ, ուրախ ու բար-
ձրաձայն բացականչություններ: Եղ բոլոր աղ-
մուկին խառնվում եր նաեւ դրսում դռների մոտ

հավաքված կանանց ու յերեխաների աղմուկն ու աղաղակը, վորոնք աշխատում էյին մի կերպ ներս խցկվել ու մասնակից լինել եդ խնճուղին: Ղոչենց Մաղաքի քեֆին քեֆ չեր հասնի:

Ողաջի վերի գլխում, տեր-հոր ու Մաղաքի մեջ տեղավորվել եր Չոփուր Ալեքը. նրա մեծ քիթը լախանիստ կերպով փռված եր իր մեծ, տափակ ու չեչոտ դեմքի վրա, իսկ սակավամազ հոնքերի տակից պլպստում էյին նրա փոքրիկ, կլոր, կանաչագույն աչքերը:

Քիչ հետո միքանի տարբեր գույնի չթե սուփրաներ փովեցին կարպետածածկ հատակին, ու յուրաքանչյուր յերկու հոգու մի-մի կերակրի աման շարեցին սուփրի շուրջը: Տեղ չլինելու պատճառով յերեխաներից շատերը տեղավորվեցին սուփրաների վրա և ծալապատիկ հստոտեցին: Մեջտեղ չեկավ համեղ, յուղալի բոգբաշն ու տկով գինին, և սկսվեց կերուխումը. բացվեց կենացների մի մեծ շարան. հիշեցին գուղի գալավին ու հին պրիստավին, հիշեցին գզիր Մաթոյին ու տանուտեր Ոհաննես ամուռն, մի խոսքով՝ եդ գիշեր Ղոչենց Մաղաքի չորս պատերի արանքում կենդանի ու մեռած շատ գլուխներ անմահացան: Միքանիսը արցունքներով դատարկեցին իրենց բաժակները, միքանիսը հառաչեցին, վոմանք ել լավ որեր մաղթեցին են մարդ-

կանց, վորոնք սուփրի շուրջը նստստած, լսում էյին իրենց մասին շուալ թամադալի գովասանքները:

Սիրանը, հարսներով ու աղջիկներով շրջապատված, կողքի փոքրիկ ոդայում, հագիվ եր զսպում արցունքները.

— Աղջկա որորոցը կտարվի, սե ըլնի են որը, վոր նա լույս աշխարհ ե գալիս. ես ինչ կյանք ե, վոր մենք ենք ապրում. տավարի պես պահում, մեծացնում ու տավարի պես ծախում են. մարդկության նշույլ անգամ չկա վրաներս, մենք ինչ մարդ ենք վոր .. Ախ, Սիրաք ջան, են ինչ լավ եյիր խոսում մի անգամ կանանց ժողովում. դու ինչքան լավ ես հասկացել կանանց դրությունը և ինչքան լավ ես ճանաչում գյուղի բռի տղամարդկանց, վորոնք հարամ են անում մեր կյանքը մեր գլխին: Յերանի չեր, բոլոր տղամարդիկ քեզ նման լինեյին. Սիրաք ջան, ախր ո՞ւր գնացիր, ախր թե դու եստեղ լինեյիր, գուցե դրությունս եսպես չլիներ. ել չեյի պահի, կգալի, վոտներդ կընկնեյի, կաղաչեյի, վոր բախտըս կապեյիր բախտիդ հետ, չեա ել քո շվաքի տակ աճեյի, ծաղկեյի ու ես որին չֆնայի...

Շրթունքները կծելով մտածում եր Սիրանը ու հիշում եր են գեղեցիկ որերը, չեր սիրո առաջին գգացմունքները նոր բացվող գարնան

ձնծաղիկները պէս զուգեցին նրա հոգին: Ու
ցավում էր, վոր իր այդ զգացումները չի հայտ-
նել Սիրաքին:

Սիրանի ընկերուհիներն աշխատում էին
համոզել նրան. ամուսնացածները պնդում էին,
վոր իրենք ել առաջ իրենց ամուսիններին չեն
սիրել, բայց հետո հարմարվել են ու մինչև հի-
մա յեւ հաշտ ու խաղաղ ապրում են: Այդ բոլոր
հորդորները Սիրանի համար վոչ մի նշանակու-
թյուն չունեցին, սակայն խստասիրտ հոր կամ-
քին չէր կարող հակառակել, ուստի նա, յերբ
գլուղի քահանան, տեր-Ոսեփը, նշանադրության
ծեսն էր կատարում, համաձայնվեց գնալ մեծ
ողան, հյուրերի մեջ:

Այդ գիշեր Սիրանին նշանեցին Չոփուր Ա-
լեքի հետ ու վսրոշեցին ամառը, կալապուխ,
պսակեն նրանց:

Գիշերն արդեն լուսանում էր, յերբ աղմը-
կելով հարբած հյուրերը զուրս յեկան Ղոչենց
Մաղաքի տնից: Ջյունի թզաչափ շերտը տա-
րածվել էր գլուղի վրա և ճոճում էր նրանց
փոսների տակ ու կեղտոտվում. կարծես տրտըն-
ջում էր ձյունը, հուզվում էր՝ ինչպես Սիրանն
այդ գիշերվա նշանադրության ամբողջ ընթաց-
քում:

Քաղաքում Պետրոսն իրեն վորրի պէս էր
զգում. նա բոլորից մեկուսացած, ժամերով իր
մտքերին անձնատուր յեղած, քայլում էր հան-
րակացարանի պատշգամբում. ժամերը դանդաղ
էին անցնում նրա համար. հաճախ նա պարապ-
մունքներից հետո գնում էր քաղաքից քիչ հե-
ռու գտնվող փոքրիկ գետակի ծառախիտ ափը,
նստում էր մի քարի վրա ու դիտում էր փր-
փրալից գետակը, վորն իր սրտի պէս հուզված,
ալիքներն ափի քարերովն էր տալիս, կարծես
ուզում էր զուրս գալ ափերից ու տարածվէ...
Այդ ալիքների մեջ Պետրոսն իր սրտի հուզում-
ներն, իր ամբողջ գառնությունն ու թախիժն էր
տեսնում:

Սիրանի պատկերը զրեթե ամեն ըոպե նրա
տէքերի առաջն էր. ամեն տեղ նրա ձայնն էր
լսվում կարծես, նրա ծիծաղն էր հնչում ամեն
տեղ: Յերբ որը յերեկոյանում էր, յերբ արեւը
զուգում էր ամպերն արևմուտքում, Պետրոսն
ակնապիշ հայացքով դիտում էր գեղեցիկ վեր-
ջալուսը, վորի գունատ ճառագայթները սահե-
լով կիսամերկ ծառերի ու դեղնած տերևների
վրայից, փոքրիկ ու դեղին տերևիկների զողզո-
ջուն ու արտացոլված պատկերներ էին բերում

Պետրոսի համար, վորոնք միանալով իրար, կերպափորում ելին նրա առաջ Սիրանի գեղեցիկ պատկերը: Իսկ յերբ հանդարտ իջնում եր յերեկոն, ու մութը կապույտ ծխի պես տարածվում եր քաղաքի վրա, ու հեռվից յերևում ելին քաղաքի գեղեցիկ լուսերը, նա քաջերն ուղղում եր դեպի տուն, դեպի հանրակացարան, ուր ձանձրուլթը կարծես խեղդում եր նրան:

Մի տոն որվա առավոտ, յերբ կուսակցական դպրոցում պարապմունք չկար, մի գյուղացի կուսակցական դպրոցի հանրակացարանն եր վորոնում: Նա նամակ եր բերել գյուղից. Միւրաբ Մարգոյանին պիտի տար. քաղաքում միքանի մարդու հարցումիորձ արավ, սակայն վոչվոր նրան վորոշ կերպով ցույց չտվեց հանրակացարանը. վերջը մի պատանի պիոներ ուղեկցեց նրան դեպի կուսակցական դպրոցի հանրակացարանը:

Հունվարի ցուրտ առավոտներից մեկն եր. մոխրագույն ամպերի վրանը փովել եր քաղաքի վրա:

Յերբ նրանք մոտեցան դպրոցի հանրակացարանի դռանը, պիոները մատով ցույց տվեց գյուղացուն զիմացի պատշգամբը և ասաց, վոր

բարձրանա աչնակ ու հորցնի իր ուղած մարդուն:

Գյուղացին ներս մտավ բակ և անվստահ քաջերով դիմեց դեպի պատշգամբը, իսկ պիոները թռչկոտելով հեռացավ ալդտեղից:

Կուսակցական դպրոցի ուսանողներից շատերն ալդ առավոտ դեռ իրենց սենյակներումն ելին. նրանցից մեկը պատուհանից տեսավ սանդղղքներից վեր բարձրացող գյուղացուն և դուրս յեկավ դռների մոտ:

— Ի՞նչ ես ուղում, բիձա, — դիմեց նա գյուղացուն:

— Գյուղից թուղթ եմ բերել, քե մասուղ, մարդու պիտի տամ. պատասխանեց նա, ծոցից մի նամակ հանելով:

Ուսանողը կարգաց ծխարի յերեսը, շուռ ու մուռ տվավ ձեռքին, քիչ մտածեց և ասաց, վոր միքիչ սպասի, իսկ ինքը քաջերն ուղղեց դեպի հանրակացարանի սենյակներից մեկը:

Քիչ հետո դուռը նորից բացվեց, ու դուրս յեկան յերկու յերիտասարդներ: Գյուղացին ձանաչեց նրանց. նրանցից մեկը Սիրաքն եր, մյուսը Ասատուրի տղա Պետրոսը:

— Բարե, Գիքոր ամի, բարե, — ժպիտով բարեկցին նրան Պետրոսն ու Սիրաքը — ես վոնց ես գտել մեր տեղը, Գիքոր ամի, շատ ես ման յեկել, հա...

— Շատ, քե մատաղ, վերջը մի պոռճուր տղա բերեց եստեղ:

— Դեհ արի, արի գնանք ներս, քիչ տաքացի ու աստ տեսներք՝ ի՞նչ կա, ի՞նչ չկա գլուղում, — ասաց Սիրաքը ու ձեռքը Գիքոր ամուսնեջքին դնելով, տարավ նրան սենյակ. Պետրոսն ել նրանց հետ սենյակ մտավ:

Յերբ արդեն նրանք տաք սենյակում, վառարանի շուրջը նստել էլին, Պետրոսն ու Սիրաքը հարցուփորձ էլին անում Գիքոր ամուսն, իսկ Գիքոր ամին պատմում եր նրանց գլուղի խեր ու շառից:

Գիքոր ամին իր գրույցի մեջ ասաց, վոր նրանց քաղաք գալուց հետո Բոյաշոնց մարազը կրակ բնկավ վառվեց, Բաբիենց Սաֆույի ձին սատկեց, խեղճը մնացել է շվար, Մաղաքի աղջըկանը նշանեցին Չոփուր Ալեքի հետ և այսպես շատ բաներ: Վերջում ել ավելացրեց, վոր նամակը Սիրաքի քույրը՝ Նազոն է տվել. իրենք ել վողջ և առողջ են:

Պետրոսի գուշը թռել եր. նա սենյակում չկարողանալով համբերել, գուրս գնաց պատըշգամբ: Արցունքները խեղդում էլին նրան, բայց նա զսպեց:

Դրսում ձյունը թափվում եր նորից խոշոր փաթիլներով. Պետրոսը հենվել եր պատշգամբի

սյունին ու հայացքը հառած բախի ձյունածածկ ուռենուն, մտածում եր:

— Մնաս բաբով, Պետո ջան:

Պետրոսը ցնցվեց շուռ լեկավ. Գիքոր ամին եր:

— Կերեա, վոր դարիբուխուն ես քաշում. բալա ջան, լավ չի, քե մատաղ, սիրտդ ուրախ պահի:

— Գնաս բաբի, Գիքոր ամի, — ասաց Պետրոսն ու սեղմեց գլուղացու չորացած ձեռքը, — Բարով տար մերոնց:

Պետրոսն ու Սիրաքը Գիքոր ամուսն մինչև բախի դուռը ճամպու գցեցին ու վերադառնան սենյակ:

Սենյակում Սիրաքը բաց արեց նամակը և շատ զարմացավ, չերբ տեսավ, վոր նամակը Սիրանն է գրել: Սիրաքը բոլորովին այդպիսի նամակի չեր սպասում. միքանի անգամ ծրարի չերեսը շուռումուռ տվեց, մտածելով, վոր գուցե իրեն չի գրված այդ նամակը. բայց չե, Սիրաքը պարզ կարդում եր ծրարի չերեսը՝ «նամակս հասնի Սիրաք Մարգոյանցին, քաղաքն Յերեվան»:

— Պետրոս, — դարձավ նրան Սիրաքը:

Պետրոսը չլսեց:

— Պետրոս, գիտե՞ս ով է գրել նամակը, — քիչ ավելի բարձր ձայնով կրկնեց նա:

— Ո՞վ...

— Ղոչենց Սիրանը:

— Ղոչենց Սիրանը, — զարմացած գոչեց Պետրոսը ու վաղեց գիպի նա. կարծես ուզում էր հափշտակել Սիրաքի ձեռքից նամակը:

— Սպասիր, տո, ի՞նչ ձեռ ու վոտ ընկար. առ, առ կարգա:

Պետրոսը գրեթե նամակը խլեց: Նրա գեմքն ալլալված էր, շրթունքները դողում էին. նա սկսեց կարդալ. նրա ձայնը չերերվում էր, ու կարծես ձայնի թրթիռները դժվարությամբ էին դուրս գալիս կոկորդից:

Նամակի ընթերցումից հետո Պետրոսը բարձր ձայնով հեկեկաց ու ընկավ անկողնի վրա:

— Ի՞նչ պատահեց քեզ, Պետրոս, ինչի՞ չես լաց լինում. ի՞նչ կար եզտ՝ դ գրած. տո վեր կաց, ամոթ ե, ամոթ...

— Թող, Սիրաք, թող, չես կորած տղա չեմ. չես անպետք եմ, չես առժանի չեմ ապրելու ալլա... — հեկեկանքի հետ իրար չեռից դուրս էին թափվում խոսքերը, վորոնք այնքան դառնությամբ ու հիասթափությամբ էին հնչում: Սիրաքը ամեն ինչ հասկացել էր արդեն:

— Պետրոս, չես կողեկի տւժեք չեմ տալիս այդ նամակին, չես չեմ սիրում Սիրանին.

միայն ցավում եմ, վոր հայրը նրան դժբախտության դուռն է հասցրել:

Պետրոսը Սիրաքի հորդուներով պահ մի հանդարտվեց: Նրա այտերն այրվում էին կարծես, ու արցունքոտ աչքերը կարմրել էին:

— Առավոտյան չես կգնամ, Սիրաք, գցուղ կգնամ, ալլա չես համբերողը չեմ. կթողնեմ դպրոց ու քաղաք և գցուղ կգնամ:

— Հո չե՞ս գժվել, Պետրոս, ի՞նչ ես ասում, ուզում ես կորցնել քեզ, ուզում ես պոկվել այն թանգագին շղթայից, վորով դու կապված ես. կյանքից չես մնալ, գնալ մի աղջկա չեռեփց... Լավ չե, Պետրոս, չերբ ել ուզես, Սիրանի նման մի աղջիկ կգտնես. լավ չե. ժամանակ կանցնի, ու կմոռանաս. կավարտենք կուսակցական դպրոցը և մի լավ որ կվերադառնանք մեր գյուղն ու կլծվենք աշխատանքների. քեզ մի կորցնի:

— Չե, Սիրաք, չես գցուղ պիտի գնամ. ինչ ել ուզում ե լինի. թեկուզ կոմյերիամիութչունից ել հեռացնեն: Յերանի թե չես սկզբից չեկած չլինելի:

Սիրաքն իզուր էր աշխատում համոզել. Պետրոսը վորոշել էր անպայման գցուղ վերադառնալ:

5.

Յուրկու ամիս է Պետրոսն արդեն գյուղումն

ե. նա հեռացել էր կուսակցական գաղութից՝ առանց վարկե հայտարարութեան ու դիմումի. այդ պատճառով էլ, կոմերիտմիութեան կենտրոնական կոմիտեն վաղուց արդեն նրան հեռացրել էր կոմերիտմիութեան շարքերից և այդ մասին գրել էր նրան ու գլուղի կազմակերպութեան:

Այժմ նա կտրված էր գլուղական աշխատանքներից ու գրքերից, վորոնց մի ժամանակ նա նվիրված էր ամբողջովին: Այժմ, հաճախ, գրեթե ամեն օր, նա «կոմունի ջաղացի» առաջ, մի քարի վրա նստած, գլուխը ձեռների մեջ առած, ջրերի աղմուկին էր ականջ դնում, վորը խառնվելով մոտակա բարդիների խշխշոցին ու նոր բացվող գարնան դուրեկան զեփուռի սրվալուսին, մի ընդհանուր ներդաշնակութուն էր կազմում ու լցնում նրա հոգին:

Գլուղ գալուց հետո նա միջանի անգամ հանդիպել էր Սիրանին, խոսել էր նրա հետ, իրտ էր արել՝ ասել էր նրան այն բոլորը, ինչ վոր զգում է, ինչ վոր ամիսներ շարունակ տանջել, հուզել է նրան և ստիպել է նրան թողնել կուսակցական գաղութը ու վերադառնալ գլուղ, սակայն Սիրանն այդ բոլորը լսել էր միայն լուրթյամբ, կարմրել էր, լցրել էր աչքերն արցունքով ու հեռացել էր. նա գիտեր, վոր իր հայրը Պետրոսի չերեան անգամ չի ուզում տեսնել, վո-

րովհետև Պետրոսն էր չեղել նրա նեղ որերի պատճառը, վորովհետև Պետրոսն էր նրա չեղած-չեղածը տանուլ տվել. այդ օրը Սիրանն էլ հիշում էր, չերբ հայրը խելքը կորցրածի պես, ընկճված տուն չեկավ և ասաց մորը, վոր հողերի մեծ մասը խլեցին իր ձեռից և բաժանեցին հողադուրկ գլուղացիներին:

Գլուղում Պետրոսը վոչ մի մխիթարանք չբացավ. քաղաքում նրան թվում էր, վոր նա այնտեղ հանգստութուն կգտնի, սակայն այդ բոլորը միայն թվացին ու անցան. այժմ Պետրոսը կորցրել է այն բոլորը, ինչ վոր կարող էր նրան մխիթարել, սփոփել. կոմերիտմիութունից հեռացվելուց հետո գլուղի կոմերիտականները գրեթե նրա չերեսին չեկին նայում, տեղն ընկած դեպքում մեկ-մեկ էլ նրա չերեսովն ելին տալիս, վոր նա վռնդված է կոմերիտմիութեան շարքերից. իսկ Սիրանին իր համար այլևս կորած էր համարում նա. ինչ կարող էր անել, բանի վոր ամեն ինչ վերջացած է. բացի այդ Սիրանն էլ զրական վերաբերմունք ցույց չէր տալիս նրան:

Պետրոսը մենակ էր զգում իրեն այդ գլուղում. դառն էր նրա դրութունը, մտքերը պտավում էին նրա գլխում. չգիտեր ինչ անել, ինչով սփոփել իրեն ու ամոքել վշտահար ու

հոսանատ սիրտը. շատ ե պատահել, վոր մտածել ե մեռնելու մասին, մտածել ե վոր գնա, ձորագլխին կանգնի ու հետեղից նետի իրեն ձորի քարքարուտի վրա ու վերջացնի ամեն ինչ:

Գյուղում շշուկներ ելին պտտում, վոր Ասատուրի տղա Պետրոսը դիվահար ե չեղել, այդ պատճառով ել քաղաքից հեռացրել են նրան, ու նա վոչ մի գործի չի կպչում հիմա. ասում ելին նաև, վոր քաղաքում աչք ե գցել մի աղջկա վրա, աղջկա հայրը քաղաքում ծեծել ե նրան, ու փութով փախել ե գյուղ, ճանապարհին նրա չեռեղից զևեր են ընկել, ու նա վախից կորցրել ե խելքը: Ասում ելին ու վերջում մեղա գալիս ասածուն, խոնարհվում ելին նրա գորուծյան առաջ, վոր նա կարողանում եր իրեն դեմ գնացող մահկանացուներին արժանի պատիժ տալ:

Այս բոլորը Ղոչենց Մաղաքի՝ ականջին ել հասավ, ու նա ուրախությամբ ու գոհ սրտով եր պատմում իր ընկերների ու ծանոթների շրջանում:

— Լավ ե չեղել. բա մենք աստված չունենք, բա մենք ասածու ստեղծած արարածները չենք, բա նրա բոլոր արածներն աստված անպատիժ պիտի թողնե՞ր. — ասում եր ու ձեռքերը չերկինք մեկնելով ավելացնում. — փառքիդ մեռ-

նեմ, աստված, վոր ինձ դուշմանի սրտով չես անում:

Պետրոսը հաճախ եր հանդիպում Ղոչենց Մաղաքին Չոփուր Ալեքի հետ քչփշալիս: Մի անգամ, չերբ գարունը բացվել եր արդեն, Պետրոսն՝ իր ծանր մտքերից ազատվելու համար, առավ վաղեմի չաշնի հրացանն ու վորսորդական փարդան ու իջավ անտառ. նորից նա զգաց կանաչի թարմությունն ու բույրը, և դրանց հետ պատկերացան նրա աչքի առաջ իր անցած կյանքի գեղեցիկ ու անհոգությամբ լի որելը, վորոնց վաղուց ի վեր մոռացել եր նա, այնպես, ինչպես այն կաքավներին, վորոնք թպրտացել են իր գնդակներից այդ գեղեցիկ, անտառապատ ձորում:

Այդ ուր, չերբ Պետրոսն անցնում եր ծառախիտ կածանն ի զիգդահնե ով, նա ձայներ լսեց. կանգ առավ, ուշադրությամբ դիտեց չորս բոլորը ու տեսավ, վոր քիչ ներքև, սավ՛րախիտ ծառերի շարքի տակ, աղբյուրի գլխին, մի քարի վրա պզգիլ ելին Ղոչենց Մաղաքն ու Չոփուր Ալեքը. նրանք խոսում ելին ինչ-վոր ջաղացի մասին: Պետրոսը թագնվեց ծառերի արանքում ու նստեց. նրանք շարունակում ելին իրենց խոսակցությունը:

— Ալեք, դու չգիտես, նրա տղան վառել

ե ինձ, նրա տղան բալլերիկներ ձեռք տվեց իմ յեղած-չեղածս ու ինձ հացի կարոտ դարձրեց. պետք է մի բան անել, քանդել, անսպասման պետք է բանդել «կոմունի ջաղացը», թե չե գուր ե, բանի եղ խարաբը կա, մենք ինչքան ել ուզում ես ծախս անենք, մեր շինած ջաղացում մենակ իմ ու քու աղունը կաղացվի: — Աշխատում եր համոզել Չոփուր Ալեքին Մաղաքը:

— Իսկ յեթե իմացվի, գիտե՞ս, վոր տարի-ներով ալուրմեն պիտի գանիտ անենք: — Ասում եր Ալեքը:

— Բան չունե՞ս, այ տղա, ինչ ես խամ-խամ խոսում, հո յերեխա չես. եսպես կբռնենք գործը, վոր տակը չմնանք. Ասատուրը պետք է հացի կարոտ մնա, պետք է վերջին որով տոպ-րակն առնի գա իմ դուռը, վորդորմութուն ուղի, ու յես դատարկ ձեռով ճամպու գնեմ, վոր սիրտս հովանա:

Պետրոսը ծառերի արանքում լսում եր. քիչ հետո նրանք վեր կացան ու խոսակցութունը շարունակելով հեռացան. Պետրոսի սիրտը տրաք-վում եր. ուզում եր գոռալ, բղավել, հայհոյել նրանց յետևից, հասկացնել նրանց, վոր ինքը լսեց՝ ինչ վոր նրանք խոսեցին, բայց զսպեց իրեն. ինչ աներ, գնար տեղեկացնե՞ր գյուղխորհրդին, գյուղի կոմբջիջին, բայց չե՞ վոր դրա-

նով կղժբախտանար, կվշտանար նաև այն աղ-ջիկը, վորի հանդեպ Պետրոսի համար նսեմա-նում է ամեն ինչ, անգամ իր կյանքը: Չե, Պե-տրոսն այդ մասին վոչվորի չի ասի, բայց զգուշ կլինի:

Մռալ էր Պետրոսի գեմքը, յերբ բարձրացավ տեղից. նա փաթաթեց գետնին փռած վոր-սորդական փարդան, առավ չաշնի հրացանը ու վորոշեց «կոմունի ջաղացի» մոտով գեպի տուն գնալ:

Գնում եր Պետրոսն ու մտածում: Մտքերը նրան մինչև քաղաք, մինչև կուսակցական դըպ-րոցը հասցրին. հիշեց նա այն որը, յերբ գյուղից յեկել եր Գիբոր ամին, այդ բուրբի ընթաց-քում նրա աչքերի առաջ կանգնած եր Սիրանը, իր գեղեցիկ, գույնգգույն չթե շորը հագին. Սի-րանի գեյրան իր գունագեղությամբ վերջան նման եր իր վորսորդական փարդային:

Հեռվից նա տեսավ «կոմունի ջաղացը», ու մի ընդե նրան թվաց, վոր ավերվել է այդ ջա-ղացը, ու հայրը, գզգզված մազերով, արցունքն աչքերին, դագանակին հենված դիտում է այդ ավերակը. Ղոչենց Մաղաքն ու Ալեքը բարձրա-նում են այդ ավերակի միջից ու դիվային քրքի-ջով ծիծաղում նրա առաջ:

Միքանի բոպեյից նա արդեն ջաղացի առաջն եր:

Ջաղացում ամեն ինչ կարգին եր, ջաղացի չախչախը սովորական նվվոցով պտտվում եր, իսկ շուրը խշշում եր և աղմուկով թափվում վար. հայրը ալրաթաթախ աղունն եր վրա տալիս թիակով. նա չնկատեց Պետրոսին, վորը միքանի բոպե ջաղացի առաջ կանգնելուց հետո քայլերն ուղղեց դեպի գլուղ տանող ճանապարհը:

6.

Գլուղում հունձը վերջացել եր արդեն, կալերը զարդարված ելին հնձած հացահատիկների խուրձերի կույտերով. դեպի գլուղ տանող ճանապարհները տնքում ելին բեռնավորված սալերի տակ, վորոնք ճոնչալով շարժվում ելին դեպի կալերն ու մարագները: Գլուղի լավ ուրերն ելին յեկել:

Ղոչենց Մաղաքն ու Չոփուր Ալեքը վաղուց արդեն շինել ելին իրենց ջաղացը ու այժմ հարսանիքի պատրաստութուններ ելին տեսնում: Եդ որերին Սիրաքն ել գլուղ եր յեկել՝ ամառային արձակուրդները գլուղում անցկացնելու համար:

Սիրանը միքանի անգամ թագուն հանդիպե

եր Սիրաքին, լաց եր յեղել նրա մոտ, բաց եր արել սիրտը նրա առաջ, աղաչել եր նրան, վոր տանի, հեռացնի իրեն այդ գլուղից:

Սիրաքը զգացել եր նրա դառը դրությունը, աշխատել եր հուսադրել նրան և մի որ անձամբ Մաղաքի մոտ եր գնացել, փորձել եր համոզել, վոր յետ կանգնի իր վճռից, վոր խղճա իր ջահել աղջկան ու Չոփուր Ալեքի ձեռը չգցի: Բայց Սիրաքի հորդորները վոչ մի ազդեցութուն չեյին ունեցել Մաղաքի վրա. նա պնդել եր, վոր աղամարդու խոսքը մեկ կլինի, խոսք ե տվել, պիտի կատարի:

Պետրոսը դառը մտքերի մեջ ընկած, ցերեկները թափառում եր անտառում, և յերբ յերեկոն վրա յեր հասնում, յերբ գլուղի լույսերը վառվում ելին, հոտի ու նախրի հետ նա յել գլուղ եր իջնում: Մեկ-մեկ ել, գիշերները, նա գնում եր դեպի «կոմունի ջաղացը»՝ տեսնելու հո չեն քանդում ջաղացը, և յերբ համոզվում եր, վոր բան չկա, նորից վերադառնում եր գլուղ:

Վերջին որերը Պետրոսը վերին աստիճանի ջղային եր դարձել. Սիրաքի գլուղ գալը նրան անհանգստացնում եր, այդ պատճառով ել նա ամեն կերպ խուսափում եր Սիրաքին հանդիպելուց:

— Ո՞վ իմանա հիմա ինչեր կպատմի Սիրաքն

իր մասին. — մտածում եր նա, ու հիշողության մեջ արթնանում ելին այն բոլորը, վոր տեղի ունեցան կուսակցական դպրոցում:

Նա լսել եր, վ ը Սիրաքը գյուղում միքանի փողոցներ ու գրույցներ եր կազմակերպել, վոր կոմյերիտները հարցովփորձ ելին արել և տեղեկացել Սիրաքից կոմյերիտմիությունից իրեն հեռացնելու մասին. լսել եր նաև, վոր Սիրաքը քաղաքից գյուղի համար մի մեծ գազի լամպ ե բերել, վորը պիտի կախ տան խրճիթ-ընթերցարանի դռան գլխին, վոր ենտեղից տարածվի լույսը գյուղի վրա:

Եդ բոլորը հուզում ելին Պետրոսին, մանավանդ չերբ մյուս կողմից ել մոտենում ելին Սիրանի հարսանիքի որերը:

«Ի՞նչ կանի եդ գիշեր Պետրոսը, չերբ գյուղը կբռնի զուռնի ձենը, չերբ քեֆի և ուրախության մեջ կլինեն նրանք, չերբ արյունի պես կարմիր գինին կհոսի Ղոչենց Մաղաքի սեղանի վրա ու հետո... հետո հարս կտանեն Սիրանին»: Այս բոլոր մտքերն ուրուրի պեռ պտրտվում ելին նրա գլխում, դադար ու հանգստություն չեյին տալիս նրան: Յերբեմն-չերբեմն նա աշխատում եր մոռանալ, չմտածել վոչնչի մասին, բայց չեր լինում. մտքերը հախտուռն չերաֆներով պտտվում ելին նրա գլխում և խփվում ելին կարծես նրա գանգի պատերին:

Սիրաքի գալուց մի շաբաթ հետո գյուղի խրճիթ-ընթերցարանի դռան գլխին, բարձր մի սյունի վրա կախել ելին գազի լամպը, նրա լիմոնագույն լույսը տարածվել եր գյուղի գետնափոր ու խճաշեն խրճիթների ու ծուռումուռ ենդլիկ փողոցների վրա: Այդ չերեկո, չերբ Պետրոսը անտառից բարձրացավ գյուղագլխի բլուրի վրա, նա տեսավ գազի լամպի գեղեցիկ լույսը. նա պահ մի կանգ առավ բլուրի գլխին ու դիտեց գյուղը, վոր վողողվել եր գազի լամպի խաղաղ ճառագայթներով:

7.

Այն գիշեր, չերբ Ղոչենց Մաղաքի տանը հարսանիք եր ու քեֆ, չերբ գյուղի փողոցներն ու կտուրները լիքն ելին մանուկներով, հարսներով ու աղջիկներով, գյուղի խրճիթ-ընթերցարանում Սիրաքը հավաքել եր գյուղի կոմյերիտականներին ու ջահելներին և նրանց պատմում եր կոռպերատիվ կազմակերպությունների նշանակության մասին:

Զրույցը վերջանալուց հետո բոլորը ցրվեցին, ու խրճիթում Սիրաքը մնաց միայն, վոր մնացել եր այդտեղ պարապելու: Դրսից զուռնի և ուրախության ձայներ ելին լսվում, իսկ Սիրաքը կարգում եր, ու թերթերն իրար չեռակից անցնում ելին, գիշերվա ժամերի նման:

Հանկարծ Սիրաքը վոտնաձայներ լսեց ու տեսավ, թե ինչպես խրճիթի պատուհանների առաջից յերկու սովերներ շտապ անցան դեպի խրճիթի դուռը. քիչ հետո խրճիթի դուռը բացվեց, ու ներս մտան յերկու կոմյերիտականներ. նրանք յերկուսն ել հեռում ելին.

— Սիրաք... քանդում են... յերկու մարդ քանդում են «կոմունի ջաղացը».— հեալով, գրեթե միասին գոռացին նրանք.— յերբ մենք տուն ելինք թեքվում, մենք տեսանք նրանց ..

Սիրաքը շտապով ծածկեց գլխարկը և դուրս յեկավ:

— Գնանք,— ասաց նա ու յերկուսով քայլեցին դեպի գյուղխորհրդի նախագահի տունը:

Քիչ հետո Սիրաքը գյուղխորհրդի նախագահի ու յերկու միլիցիոնների հետ ձիեր նստած, արշավում ելին դեպի «կոմունի ջաղացը».— յերբ արդեն նրանք ջաղացի մոտ ելին, նկատեցին, վոր մեկը կանգնած է ջաղացի կտուրին ու իրենց տեսնելով կռացավ: Գյուղխորհրդի նախագահի կարգադրությամբ միլիցիոներները միջանի գնդակ արձակեցին. գնդակները վզգալով անցան ջաղացի կտուրի վրայով: Միքանի ըոպելից հետո նրանք արդեն ջաղացումն ելին: Ջաղացի դռան յետևում պահվել ելին յերկու գյուղացիներ. լուց-

կու աղոտ լուսի տակ Սիրաքը նկատեց նրանց մեռելագուլն կերպարանքը:

— Ի՞նչ էք անում եստեղ, ինչի՞ չեք քանդում ջաղացը.— աղաղակեց նրանց վրա գյուղխորհրդի նախագահը:

— Մենք մեղք չունենք, ընկեր նախագահ, մեղքը իմ խաղելին Մաղաքինն ու Զոփուր Ալեքինն է.— համարյա լացակումած ու նվաղած ձայնով պատասխանեց նրանցից մեկը.— նրանք ես գիշեր մեզ տաս-տաս մանեթ խոստացան, վոր քանդենք «կոմունի ջաղացը»:

Կես ժամ անց գյուղխորհրդի նախագահը, Սիրաքը և յերկու միլիցիոններ, յերկու գյուղացիների հետ միասին կանգնած ելին Ղոչենց Մաղաքի դռանը:

Գյուղը դեռ թնդում էր գուռնի և ուրախության ձայներով: Մաղաքի տանը կերուխումը շարունակվում էր:

Գյուղխորհրդի նախագահը մարդ եր ուղարկել ներս Ղոչենց Մաղաքին ու Զոփուր Ալեքին դուրս կանչելու համար: Ներսում սկսվել էր մի անասելի իրարանցում ու աղմուկ, Հյուրերը խմբերով դուրս ելին գալիս դուռը՝ տեսնեն, թե ովքեր են Մաղաքին ու Ալեքին կանչողները:

Մաղաքն ու Ալեքը ուշանում ելին, իսկ նրանք դեռ սպասում ելին Ղոչենց Մաղաքի դռան առաջ:

Մեկը գլուղից դուրս քաջում ե լեռնային կածաններով. այդ Պետրոսն է, վոր փախել ե գլուղից լավող ուրախության ու հարսանիքի ձայներից: Նա գնում ե իր սիրած լեռների գիրկը, գնում ե սփոփվելու նրանց քար լուռության մեջ. գնում ե լեռների փեշերից դիտելու այն գեղեցիկ ձորը, վորտեղ նա անդարձորեն կորցրել ե իր պատանեկան գեղեցիկ ու անհոգությամբ լի օրերը:

Գլուղից լավող ձաջները նվազում են հետըդհետե. Պետրոսն արդեն կանգնած ե ձորագլխին: Նրա առաջ, լուսնի արծաթագույն ճառագայթներով վողողված նիրհում ե գեղեցիկ, անտառապատ ձորը. ձորում ճռիկներն ու գորտերն են յերգում. ել չեն լսվում գլուղից հնչող զուռնայի, դափի և ուրախության ձաջները. նրանք անզոր են այդ հեռավորությունը թափանցելու համար:

Ձորագլխից հեռու մշուշի մեջ յերևում են գլուղի աղոտ լույսերը. այդ լույսերի մեջ նա տեսնում ե գազի լամպի գեղեցիկ լույսը, վոր իր խաղաղ ճառագայթները, լուսեղեն վարսերի նման, փռել ե գլուղի վրա. այդ ճառագայթները գլուղից հուշեր ու պատկերներ են բերում Պետրոսի համար, նրանք բերել են պանդները Սի-

րանի, վոր դողում ե լեռնային ջինջ օդի տաքածության գրկում, լուսնի ու գազի լամպի ճառագայթների ցանցի մեջ:

Ահա նա հագել ե նոր, գույնզգույն գեղեցիկ վարդերով չթե դեյրան ու ծիծաղում ե ձորի կանաչուտի մեջ. նրանից քիչ հեռու կարծես ցերեկ լինի. ենտեղ, կշկշան աղբյուրի շուրջը կաքաջներ կան, վորոնք կտկտում են կանաչը: մի տղա, Սիրանի շորի պես գույնզգույն վորսորդական փարդան ձեռին, հրացանը նշան բռնած, դիտում ե կաքաջներին, վորոնք հմայված դեպի փարդան են կաքավում: Վերջան հման ե Սիրանի դեյրան իր վորսորդական փարդային:

Սիրանի պատկերը դեռ դողում ե ձորի կանաչուտի մեջ, ու Պետրոսը կարծես լսում ե նրա հնչուն ծիծաղի ձայնը:

— Յես գալիս եմ, յես ձոր եմ իջնում, Սիրան, յես գալիս եմ գորտերի ու ճռիկների հետքո հարսանիքի տոնը կատարելու. ահա յես... ահա յես... յես գալիս եմ...

Ու գիշերվա լուռության մեջ թափով ձորագլխից դեպի ձորն ե նետվում մի մարմին ու ջախջախվում գեղեցիկ ձորի քարերի վրա:

Գորտերն ու ճռիկները շարունակում են

չերգել, իսկ լուսինը իր սլաղ ու արծաթագույն
ճառագայթներով վողսղել եր քարաժայռերն ու
ձորը:

1926 թ. նոյեմբեր.
Յերևան

«ԴՅՈՒԶԲՅԱՆԴԻՆ ՊԱՎԵՍԿԱ ԶԿԱ»...

1.

Ակոփ ամին առավոտը շուտ արթնացավ,
խուրջիններն ուսին գցեց, գլուղամիջի աղբյուրի
դեմ միջանի բուռ սառը ջուր խփեց յերեսին
ու ճամպա ընկավ քաղաք:

Մինչև քաղաք հասնի, արևն ել կծագի, քա-
ղաքի դուքաններն ել կբանան, ձեռաց առու-
տուրը կվերջացնի, մոտի նամակն ել յաշխիլը
կգցի ու արևով գլուղ կվերադառնա Ակոփ ամին:

— Այ թե նամակը Բագու հասներ հա՛ —
մտածում եր նա ու, ձեռքի դազանակին ուժ
տալով, քայլում եր հանդարտ: Հեռվում մշուշի
մեջ կորել ելին քաղաք տանող վոլորապտույտ
ճամպաները, իսկ գլուղն արդեն արթնացել եր,
ու հորանջի պես ձգվում եր ծուխը ցածլիկ
կաուրներից յերկինքն ի վեր:

Շատ հոգսերի տեր եր Ակոփ ամին. ինչեր
տեսն չի անցել նրա գլխով. ճակատի յուրա-
քանչյուր կնճռի տակ Ակոփ ամին մի դարդ ե

Թաղել, մի վիշտ, վոր տարիներ շարունակ կրծու-
տել ե նրա սիրտը, հուզել ե նրա հոգին:

Զրկանքի ու կարիքի դառնությունն ե ծծել
նա, մտրակի հարվածներ ե կրել, հազար մար-
դու քթի ջուր ե քաշել, թուք ու մուր ե կրել,
տարիներով տանջվել ե ոտարի դռանը, վոր մի
կտոր-գարի հաց վաստակի ու իր զավակների
առաջ ամոթով ու սևերես չմնա, մեծացնի, հաս-
ցնի, բուսցնի. և մեծացրել ե, ամազ ե տվել,
արյուն-բրտինքով կերակրել ե Ակոփ ամին իր
զավակներին ու սրտի դառը կսկիծով ել կորցրել
ե նրանց:

Մեծ պատերազմին նրանցից յերկուսին սալ-
դաթ տարան, ու են տանելն եր, ել չեկան. հիմ
ասես հարց ու փութ արավ Ակոփ ամին, հիմ
վոտները չընկավ, չաղաչեց, վոր դրուստ մի
խաբար տան իր վորդիների մասին. բայց հնար
չեղավ. վորդիները չդարձան ու չդարձան. իսկ
փոքր վորդին, Արուսիկը վեց ամիս առաջ Բա-
գու գնաց մշակութուն անելու, վորպեսզի մի-
քանի մանեթ չեա գցի ու մի լուծ չեզ առնի,
վոր մի կտոր հացի տեր լինեն, հորն ել ազատի
խալխի դռներից ու տավարի չետեից քաշ գա-
լուց, մորն ել ուրիշների թոնիրների ղրաղներին
խորովվելուց. եսպես եր մտածել Ակոփ ամու
վորդին ու գնացել եր Բագու մշակութուն ա-

նելու, բայց մինչև որս վոչ մի խաբար չեւ ա-
րել, վոչ մի դալամ գիր չեւ գրել հորը:

Քանի-քանի անգամ Ակոփ ամին խաբար
արեց գեղից գնացողների միջոցով, վոր նամակ
գրի, մի տեղեկութուն գրի իր գործից, իր
դրությունից. բայց իզուր. վերջը տեսավ, վոր
ճար չկա, իրիկունը Դավթանց Մոսոյի տղին մի
գիր գրել տվեց իր բերանով, վոր հարևանի վոր-
դու հասցեյով ղրկի, նա չեւ Արուսիկին տա. ու
հիմա նամակը գողգոված փափախի արանքը դրած,
հարցուր տեղից ու հարցուր գուշնի կարկատա-
նով կարկատած խուրճինն ուսին, հաստ կոպա-
լին ուժ տալով, քայլում եր քաղաք տանող ճա-
նապարհով ու մտածում.

— Այ թե նամակը Բագու հասներ հա...

2.

Ամպերը վարդի գուշն ստացան. քիչ հետո
արևի շողքը քարին դիպավ. Ակոփ ամին արդեն
մոտենում եր քաղաքին. հեռվից նա տեսնում եր
քաղաքի կայարանը ու լսում եր ձեն ձենի տվող
գնացքների սուլոցները:

Յերբ նա քաղաք հասնի, առաջ բազար կը-
մանի, խուրճինի 10 ձուն և 2 փունտ կարագը
կծախի, ենտեղից ել բանկոռպի խանութը կգնա,
միքիչ թուփուն ու յերկու գրվանքա չեւ շաքար

կառնի, մոտի նամակն ել փոստի յաշիկներէց մեկի մեջ կգցի ու արեւով տուն կվերադառնա:

Արեւ կամաց-կամաց բարձրանում եր. սու-լոցները կարծես մոտենում եյին, ու կայարա-նում յերթեկող գնացքներն ավելի ևս պարզո-րոշ եյին յերևում:

Շուտով նա հասավ կայարան. գնացքը նոր եր յեկել Յերևանից, ու վագոններից իջնող ու տեղ վորոնող ճամպորդներն իրարով եյին անցել. քաշ-քըշում, հրում, գոռում եյին նրանք: Նրանցից վոմանք անհոգ զբոսնում եյին պլատֆորմի վրա միջանի աղջիկներ, կապոցները ձեռներին, ինչ-վոր մեկին եյին վորոնում. գնացքից իջնող մի կնոջ գրկում ճշում եր յերեխան, իսկ շոգեշարժը սուլում եր, վեր ու վար անում և իրար կցում վագոնները:

Միջանի բոպելից հետո յերկրորդ գանգը հըն-չեց. վագոնները շարժվեցին իրար յետևից. Ակոփ ամին յերկար նայեց գնացքի յետևից, նայեց ու հառաչելով քայլերն ուղղեց դեպի քաղաք:

3

Քաղաքում կյանքը յեռում եր: Ակոփ ամին մտավ բազար ու մի կես ժամ պտտելուց հետո իր ունեցածը ծախեց ու դիմեց դեպի բանկո-ոպի խանութը. խանութը լիքն եր մուշտարի-

ներով. վորը կտոր եր չափել տալիս, մի ուրիշը կոշիկ եր գնում, յերրորդը բրինձ կամ շաքար եր ու գում, մի խոսքով՝ Ակոփ ամին դեռ յերկար պիտի սպասեր, մինչև իր հերթը հասներ, ու նա ռգտվելով պարապութունից, դիտում եր շուրջը գտնված իրերն ու մարդկանց:

Հանկարծ Ակոփ ամու աչքն ընկավ պատից քսշ արած յաշիկն ու մտածեց. վոր լավ յեղավ, եստեղ փոստի յաշիկը կգցի ու միանգամից կը-վերջացնի քաղաքում իր գործը: Իսկույն հանեց փափախը, դուրս հանեց փափախի արանքից ծալված ծրարը, ծնկի վրա գնելով ձեռքով հար-թեց ու մոտենալով յաշիկին, նամակն անցքից ներս գցեց. նամակը հասնելով յաշիկի հատակին՝ թեթեւ ձայն հանեց, ու Ակոփ ամին միամտած հեռացավ յաշիկի մոտից:

Այդ վայրկյանին խանութի աշակերտներից մեկը բոթեց կողքի ընկերոջը և աչքը յաշիկին ուղղելով փսփսաց.

— Տեսա՞ր, բողոքավորներից մեկն ել ավե-լացավ. գործդ բուրդ ա, Սեդրաք, — ասավ ու շարունակեց բրինձ կշռելը:

Կես ժամից հետո Ակոփ ամին քաղաքում իր գործը վերջացրել եր և ուրախ-ուրախ տուն եր վերադառնում:

— Յարաբ նամակը պիտի հասնի՞ Բագու-

յարաբ հոյաշէկի արանքը չմնաց. յարաբ եղ նամակը պիտի կարդա Սըրուծիկը — մտմտալով շարունակում եւ Ակոփ ամին իր ճամպան ու շոգում արեւի տակ:

Նա արդեն դուրս եր յեկել քաղաքից:

Հեռվում մշուշի հետ կորած յերևում եր գյուղը. այ գիտի գյուղ. վնդքան մութ ամպեր են անցել քո գլխով — նայում եր Ակոփ ամին ու շշնջում հառաչելով — քանի՜-քանիսները քո կոկորդից քամած արշան զնով քեֆեր են սարքել, կերել, խմել, հարբել ու իրար կոտորել. իսկ հիմա շունչդ տեղն ա յեկել, ծուխդ դուզա դուրս գալիս յերդիկներիցդ:

Գնում եր ու հիշում եր Ակոփ ամին որերը դստն ու տանջալից, որերը սովի ու մերկության, ալյուների ու արցունքի որերը, վորոնք խորը կնիք են դրել իրենց գյուղի ու գյուղացիների, իրենց սարերի ու քարերի վրա:

4.

Յերեկոյան բանկոտալի վարչության նախագահը հավաքել եր բողոքի արկղների մեջ յեղած գրությունները և գրասեղանի առաջ նստած աչքի յեր անցկացնում:

Նրա աչքերը հոգնածությունից տարուբերվում ելին. քունը տանում եր. հանկարծ նրա

աչքին ընկավ ծալծլված մի ծրար. կարդաց ծրարի յերեսը ու հասկանալով բանի էությունը, ժպտաց ու պատռելով ծրարը, սկսեց կարդալ.

«Սիրելի վուդի իմ Սըրուծիկ ջան,

«Առաջ-առաջ ընդունիր բարովագիրս, մորդ կողմանե և իմ կողմանե և կհուսանք, վոր դուն ել առողջ կեղնիս և թե մեզնեն կհարցնիս, փառք արարչին, սաղ-սալամաթ ենք. և աբրուստ չկա և կտուրմ հացը ձիավոր ա եղե, մենք փիաղա, չենք կրնա գտնի: Բալա ջան, հրես գատկին վեց ամիսը թամմեց, վոր դու գնացել ես, և դելի որս հեշ խաբար չես երե, վորա մենք ել հանգիստ եղնենք, և մերդ աչքերը քոցուց լալով, և յես ել շատ յերկմիտ եմ և հազար խիալ-կանցնի գլխովս և դու մեր դարդին հասի:

«Բալա ջան, առավոտնից դելի իրգուն յես չոլերն ընկած արեւի տակ կխորովվիմ, և մերդ խալխի թոնիրների դրաղներին կեփե և չենք կրնա ապրի և մեզ համար մի խորհուրդդմ երա. մե որդմ լացի մեզ համար: Կառավարութունը մեզի յերկու ջանի հող ա տվե. համա չեզը չկա, վոր վար ենենք և սերմ չկա. փարա դրկի ջուխտըմ չեզը առնեմ. հրեն Մանասի թոռ Ավոն իրանց չեզանը ծախի կը և լավ չեզան են և փարա չկա, վոր առնեմ և դու փարա դրկի, վոր փարեն փոշտով չի վերցվի — մարդու ձեռքով կոցցվի կը: Ել ինչ

ասեմ վորդի ջան, դալամը իմ ձեռին չի և չեմ կրնա սրտիս ամեն վորբիսիթունիցը գրեմ քեզի և դուն շուտ շուտ գիր գրի. դու մեզի մի աշե. բարև անեն քեզի հնգերտանքդ Սերգոն ու Ավետիսը. և քեռիդ Սարիբեկը բարև ունի, և մերդ Սալբին թուշդ պագե կը. և մնամ քեզ բարի կամեցող հալը Ակոփ Բաբայանց»:

Կարդալուց հետո բանկոռպի վարչության նախագահը ծիծաղեց, պատուեց նամակն ու կողքի դամբուղի մեջ գցեց և ծուլ-ծուլ հորանջելով փողոց դուրս չեկավ:

5.

Որերն անցան, գլուղի արտերը բոյ քաշեցին, հունձի որերը մոտեցան, բայց Ակոփ ամին իր նամակի պատասխանը չստացավ. սակայն նա ձուլսը չեր կտրել. շաբաթը միքանի անգամ գնում եր քաղաք, մտնում եր փոստը և ամեն պատահողից հարցնում.

— Դուռգըջանդին պավեսկա չկա...

Շատերը ժպտում ելին ու անցնում, ուրիշները չլսելու ելին դնում իրենց, իսկ Ակոփ ամին քոռ ու փոշման վերադառնում եր տուն, վիզը ծուռ, ձեռը դատարկ:

Յերկար սպասումները նրան խորը կասկածներ թողնում. նա որեցոր ընկնում եր, նի-

հարում, գիշերները քունը չեր տանում. պառկում եր հազար ու մի մտքերով ու տանջվում եր տեղի մեջ. իսկ յեթե ընում ել եր, աչքը փակվելուն պես վեր եր թռչում տեղից դարհուրած, կրակ անում ու սարսափով պատմում իր կնոջը տեսած յերազը:

Ակոփ ամուսինը, Սալբին, արդեն հալից ընկել եր. նրա համար աշխարհը խավարել եր. նա արդեն անդարձ կորած եր համարում Արուսթիկին, բայց Ակոփ ամուսնահանգիստ վիճակը տեսնելով, ցավը ներս եր գցել, ձեն չեր հանում, վորպեսզի նոր դարդ չավելացնի դժբախտ ծերունու առանց այն ել վշտահար սրտին:

Որերը որերի, շաբաթները շաբաթների չետևից անցնում ելին, իսկ կասկածն ու վիշտը ուտում ելին նրանց վայրկյան առ վայրկյան:

— Ո՛վ իմանա՝ ինչ ասես չի կարող պատահել ոտար քաղաքում անփորձ ջահելին. ո՞վ իմանա՝ կենդանի՞ չե, ապրո՞ւմ ե նա — մտածում ելին Ակոփ ամին ու Սալբին և չեզրակացնում, վոր յեթե Արուսթիկի գլուխը վրան լիներ, անպայման նամակի պատասխանը կգրեր կամ մի խաբար կաներ:

Ծանոթների և բարեկամների յուրաքանչյուր հարցումփորձը Արուսթիկի մասին նորանոր կասկածների առիթ եր դառնում նրանց համար.

շատ անգամ Ակոփ ամին կամ Սալբին աղաչանքով դիմում ելին հարցուփորձ անողներին, վորպեսզի նրանք առանց թագցնելու ասեն, յեթե վորեւե բան են լսել կամ գիտեն Արութիկի մասին. այդպիսի դեպքերում ծանոթները միջոց չեյին խնայում համոզելու, վոր ի դուր ե իրենց անհանգստությունը, և վոր իրենք վոչ մի բան չեն լսել ու չգիտեն այդ մասին:

Մի իրիկուն ել Ակոփ ամին հանդից յերբ տուն վերադարձավ, ուժ չկար վրան՝ վիշտն ու մտածմունքը, ծերությունն ու հոգնածությունը հաղթեցին նրան, և նա անկողին ընկավ: Սալբին մնացել եր շվար. գլուղի բժիշկը չեկավ քննեց և գտավ, վոր ծերության հիվանդություն ե, դեղ տվեց ու գնաց:

Հիվանդի զրությունը որեցոր վատանում եր, նա տաքության մեջ խոսում եր յերբեմն. մեկ դաշտում վար եր անում ու չեղների հետ եր խոսում, մեկ քաղաքում եր ու վորեւե խանութում առևտուր եր անում, վորդու հետ եր խոսում, իսկ Սալբին տխուր ու դիակի կերպարանք ստացած՝ նստել եր նրա կողքին և հանդարտ ու վշտոտ հայացքով գիտում եր Ակոփ ամուն:

Վերջին յերեք որը հիվանդի լեզուն կապ ընկավ. նա տանջվում եր արդեն. շնչառությունն

արագացել եր. կիսաբաց աչքերը փոս ելին ընկել, ու նա անճանաչելի յեր դարձել:

Յերրորդ որը յերեկոյանալու վրա յեր, Ակոփ ամին հանգստացավ, շնչառությունը դադարեց, իսկ արևի վերջին ճառագավթները ցածրիկ հլուղի փեղկերի արանքից ներս սահեցին՝ վերջին անգամ համբուրելու Ակոփ ամու դժգուշն ճակատը:

6.

Մի շաբթից հետո, յերբ գլուղում արդեն հունձը վերջացել եր, Սալբին արտերում հասկաքաղ եր անում. ու մեկ ել յերբ կռացած տեղից գլուխը վեր բարձրացրեց, տեսավ հեռվում, լեռների շուրջը պտտվելով իջնում ե գնացքը:

Սալբին նայեց գնացքին, ձեռքերը թուլացան, և հավաքած հասկերի փունջը գետնին փռվեց. նրա աչքերն արցունքով լցվեցին, ու նա կարոտով շշնջաց.

— Պուկդդ, մի որ ել իմ բալաս պիտի բերեա յարաբ...

Այդ միջոցին մի յերիտասարդ գլուխը գունացրի պատուհանին հենած, կարոտով դիտում եր իրենց գլուղը: Նա գալիս եր մեծ քաղաքից, ուր նա շատ բան եր սովորել. նա այժմ կոմսոմոլ ե, ու նրա կապույտ բլուզի դոշին ամրացրած ե «Կիւ»:

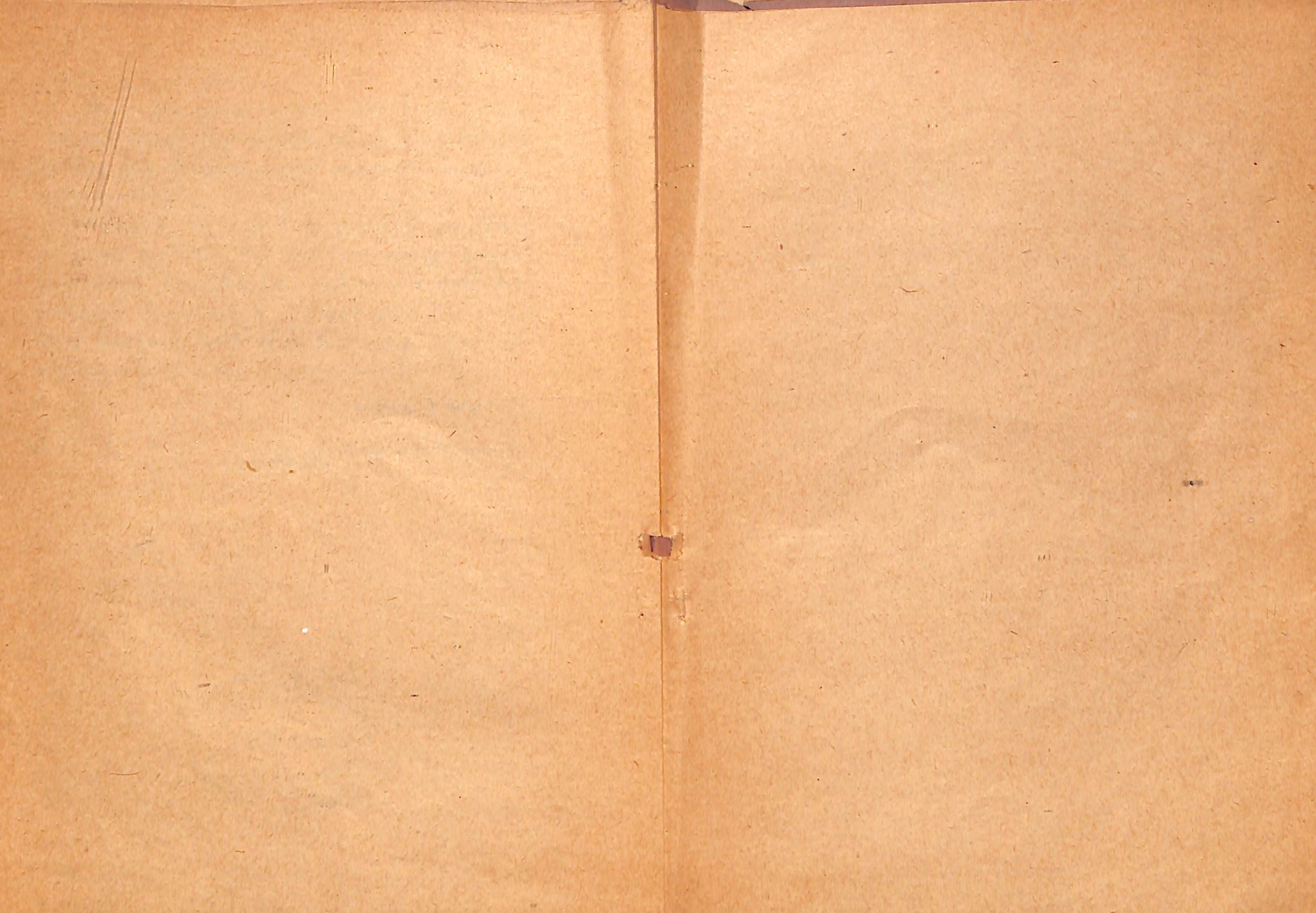
Յեւք նա գլուղ հասնի, պիտի իր շուրջը
հավաքի գլուղի ջահերներին, պիտի կազմակերպի
նրանց, վոր միացյալ ուժով աշխատեն ու գլուղն
առաջ տանեն:

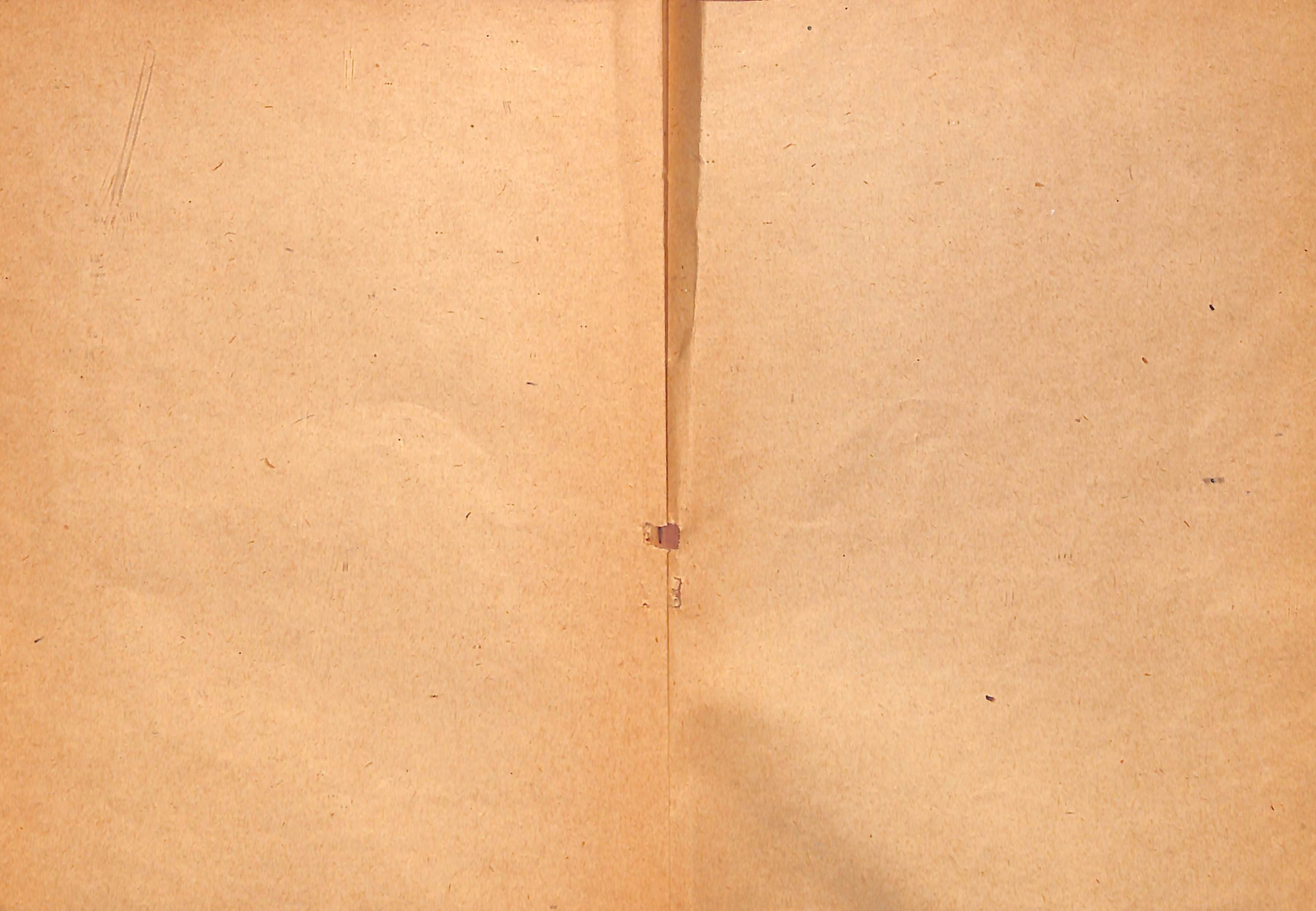
Գնացքը վոլորվում եր լեռների լանջերով
ու առաջ սլանում, իսկ հեռվում, գլուղի ցածրիկ
կառույցների լերդիկներէց բարձրանում ելին ծխի
կապույտ քուլաները և գեղեցիկ շինութունների
ձևով ծածկում ելին գլուղը գնացքի պատուհա-
նից դիտող մի զուգ գալերի առաջ:

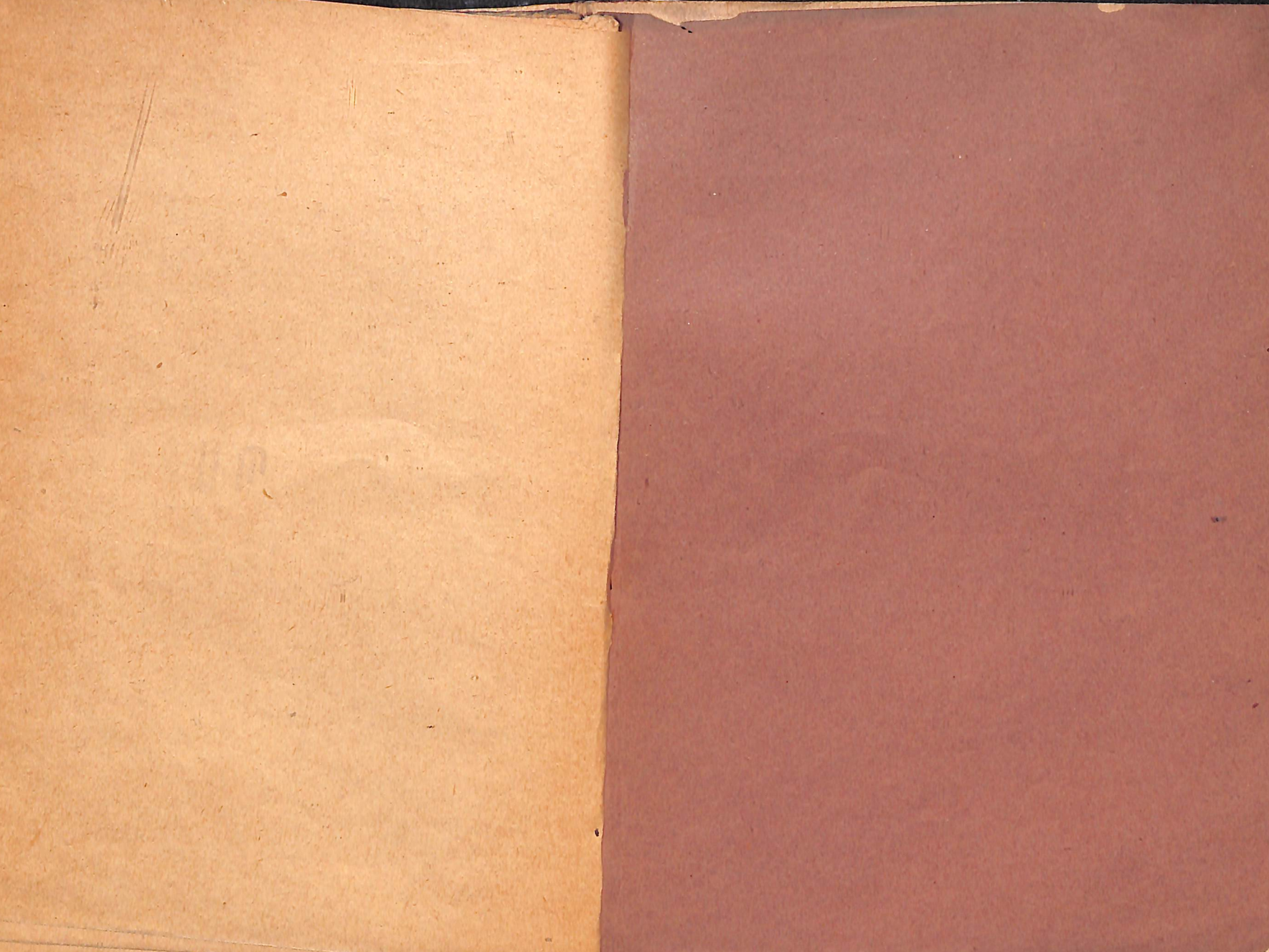

Յ Ա Ն Կ.

«Կոմունի ջաղացը»	3
«Դյուղքանդին պովեստի չկա»	47

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0357540

53993